

СВЯТО БОЛГАРСЬКОЇ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Оксана Червенко

УДК 398(497.2)(477.7):791.66

Стаття присвячена функціонуванню сучасної народної культури болгар в Україні, для яких фольклорні фестивали стали джерелом збереження ідентичності та розвитку національних традицій у сучасному соціумі. Прикладом утілення багатства й неповторності болгарського фольклору є традиційне проведення Регіонального фестивалю болгарської народної творчості «Извор» у Північному Приазов'ї.

Ключові слова: фольклорний фестиваль, ансамбль, болгарська культура, ідентичність, автентичність, Північне Приазов'я.

The article is devoted to the problems of functioning of modern Bulgarian folk culture in Ukraine and shows that folklore festivals have been a source of preserving identity and development of national traditions in modern society. One of the traditional Bulgarian folklore festival «Izvor», which is taken place in Northern Pryazovye, proves it.

Keywords: folklore festival, ensemble, Bulgarian culture, identity, authentic, Northern Pryazovye.

У вересні 2010 року в м. Бердянську Запорізької області відбувся VIII Регіональний фестиваль болгарської народної творчості «Извор»* — свято болгарського духу та культури. Проведення свят народної творчості стало традиційним для Товариства болгарської історії та культури «Родолубие» (керівник — Лариса Савченко, м. Бердянськ), болгарського населення та інших мешканців міста й області. Такі фестивали відкривають чарівність народних традицій та повертають нас до рідного джерела — материнської пісні, дають нам можливість пізнати історію та культуру власного народу.

Зазначимо, що фестиваль не випадково відбувається в Бердянську, який носить неофіційну почесну назву «Перлина Азова» — на теренах Приазовських степів проживають понад 35 тис. болгар (1,7 % від загального складу населення Запорізької обл.), що робить їх третьою за чисельністю національністю на території Запорізької області. Організаторами фестивалю виступило Товариство болгарської історії та культури «Родолубие» за підтримки Запорізької обласної державної адміністрації.

Перший фестиваль «Извор» було проведено ще в 2002 році за ініціативою Л. Савченко та фінансової підтримки другого секретаря Посольства Болгарії в Україні Олександри Добревої. Також активну участь у заснуванні й під-

тримку в щорічній організації свята здійснюють болгарські товариства Запорізької області та міська влада Бердянська. З метою популяризації болгарських народних традицій у 2008 році за кошти обласної державної адміністрації було знято фільм «Фестиваль “Извор” — духовная сила болгарского фольклора». Допомогу в організації болгарських свят, збереженні та примноженні болгарських традицій у Запорізькій області надають викладачі болгарської мови та літератури — Страшимир Цанов і Донка Ніколова та викладачі болгарського фольклору — Елеонора Василева і Цветан Цонев, направлені Міністерством освіти, молоді та науки Республіки Болгарія.

У Запорізькій області сьогодні активно діють 10 болгарських товариств, головною метою яких є відродження та популяризація болгарської мови, історії та культури. Крім традиційних народних свят та фестивалів, у регіоні також проводять наукові конференції, присвячені історії та культурі болгар України. Але саме фольклорні фестивали найбільше сприяють збереженню їхньої ідентичності та розвитку зв'язків з метрополією. На щорічних фестивалях «Извор», які стали традиційними для болгар Північного Приазов'я, постійно виступають національні колективи з різних куточків Запорізької області.

На останньому святі болгарської народної культури в Бердянську, яке відбулось у вересні 2010 року, було широко представлено народну

* Болг. «извор» — «джерело».

творчість та звичаєвість болгар як у репертуарі фольклорно-етнографічних, вокальних і танцювальних колективів, так і окремих виконавців. Можна з упевненістю сказати, що їхні виступи стали відображенням народних традицій болгар Приазов'я, що збереглися, незважаючи на переселення болгар, які рятувалися від турецького ярма (1861–1863).

Тому не випадково фестиваль розпочався з церемонії покладання квітів до пам'ятника Василя Левски — героя національно-визвольної боротьби Болгарії. Цей пам'ятник (перший в Україні) було встановлено 2007 року біля Будинку культури «Будівельник» (м. Бердянськ), де 18 років функціонує Товариство болгарської історії та культури «Родолубие». Після вшанування пам'яті В. Левски хвилиною мовчання учасники та гості свята урочистою ходою пройшли центральними вулицями Бердянська до місця, де відбувалося чарівне дійство фестивалю — виступи творчих колективів.

Одним з найпомітніших на святі був виступ народного фольклорно-етнографічного колективу «Вайсал» — єдиного в Запорізькій області, який репрезентує болгарський автентичний фольклор. Ансамбль було створено ще в 1937 році (керівник — Ірина Кара, музичний керівник — Михайло Кіров). Сьогодні колектив продовжує своє існування при Будинку культури с. Лозоватка Приморського району Запорізької області (директор — Євген Желязков). Ансамбль є постійним учасником Всеукраїнського фестивалю мистецтв національних культур «Ми українські», який щорічно проходить у м. Приморську Запорізької області. «Вайсал» брав участь у звітному концерті найкращих колективів у м. Києві.

Учасники колективу репрезентували глядачам народний звичай «Валявица», поширений серед болгар Приазов'я, який перейняли від своїх батьків та дідів. Молодь збирається для ткання ряднини, з якої потім виготовляють одяг. Прагнучи зробити тканину м'якшою, її поливають водою, цей процес називається «валявица». У той час, як одна частина моло-

ді працює, інша — співає й танцює для піднесення настрою. Через деякий час міняються ролями. По завершенні роботи зустріч продовжується куштуванням національних страв, піснями й танцями.

Не залишив присутніх байдужими виступ болгарського народного фольклорного колективу «Врџтеница» із с. Гюнівка Приморського району Запорізької області (художній керівник — Тетяна Златева, хореограф — Інна Ончева). Його було засновано наприкінці 1960-х років. Особливою рисою цього творчого колективу є кількісний склад. Серед усіх колективів, представлених на фестивалі, «Врџтеница» має найбільшу кількість учасників — 42 особи, до того ж наймолодшому виконавцю виповнилося лише 6 років, а найстарший учасник — 99-річний Микола Проїчев — і сьогодні танцює в його складі. Учасники колективу інсценували весільні звичаї болгар Приазов'я.

Весілля як у минулому, так і сьогодні є знаковою та щасливою подією в житті молодят. Якщо подивитися на весілля як на драму, то можна виокремити в ній три головні моменти: передвесільні та післявесільні звичаї, а також звичаї та обряди в день весілля. Дії почергово відбуваються в будинку молодої та в оселі нареченого. Процес підготовки майбутнього подружжя до весілля є важливою складовою обряду. До підготовчих моментів нареченої належить її розчісування та плетіння коси. Цей обряд, що відбувається під плодним деревом, зазвичай яблунею, здійснюють подружки нареченої. У дівчини, яка заплітає косу, обов'язково повинні бути живі обоє батьків. Звичайно, пісня є невід'ємною складовою такого звичаю. Так, під час розплітання лунають сумні пісні, у яких оплакується майбутня розлука з домішкою та подальша доля нареченої.

Подібним до плетіння коси нареченої є обряд гоління нареченого — основний ритуал під час підготовки молодого до весілля. Відбувається він незалежно від того, чи є в парубка борода й вуса, чи ще немає. Перед початком церемонії хлопець сідає під стовбуром плодового дерева, обличчям на схід. Безпосередньо

під час процесу гоління мати парубка пильно стежить, аби жоден поголений волос не впав на землю, щоб жодна людина в майбутньому не змогла скористатися ним для чаклунства. Цікавими є ще й такі моменти — у воду для гоління додають вино, а рушник, яким утирався наречений, зберігають до смерті. Цей звичай символізує завершення парубкування та початок родинного життя. Після закінчення обряду гоління молодого вбирають у традиційний весільний одяг і святкова хода вирушає з будинку його батьків до нареченої.

У фестивалі взяв участь танцювальний ансамбль з Приморського району — Клуб любителів болгарського народного танцю «Фолклорна магія», що діє при Приморському міському товаристві «Сьбор» (художній керівник — Елеонора Василева). Під час конкурсної програми для глядачів та журі учасники ансамблю танцювали болгарський народний танець «Мелешевско хоро». Колектив брав участь у першому в історії таврійських болгар Соборі в м. Преславі Приморського району Запорізької області в 2009 році, Всеукраїнському фестивалі мистецтв національних культур «Ми українські». Не оминуло їх і міжнародне визнання. У 2009 році «Фолклорна магія» стала лауреатом Міжнародного фольклорного фестивалю «Български среци» («Болгарські зустрічі») в м. Сімферополі та Міжнародного фестивалю в м. Гирмені (Республіка Болгарія).

Уперше заявив про себе на фестивалі «Извор» вокальний гурт «Цветница». Це дуже молодий колектив, створений у с. Андрівка Бердянського району Запорізької області 2009 року (керівник — Цветан Цонев), який складається з 15 осіб. Учасники гурту виконали на фестивалі жартівливі народні пісні «А бре бате, Кольо», «Тъмен се облак зададе».

Слід зауважити, що молодь продовжує традиції старшого покоління. Гідно представив на фестивалі Приазовський район дитячо-юнацький танцювальний колектив «Богдановски перли» із с. Богданівка (художній керівник — Наталя Ромалійська, хореограф — Елеонора Василева). Учасники колективу

справили яскраве враження на присутніх своєю артистичністю. Не залишило байдужими прихильників болгарської культури виконання популярних болгарських народних танців «Детски игри» та «Северняшки танц».

Досить активними на фестивалі були учасники дитячого вокального гурту «Славейче» (керівник — Лілія Субачева) із с. Ботево Приазовського району Запорізької області, що функціонує при Ботевському відділенні Приазовської дитячої музичної школи. На фестивалі вони виконали оригінальну народну пісню «Бре овчарю», яку традиційно співають на пасовищі.

Гурт «Славейче» був учасником Всеукраїнського фестивалю мистецтв національних культур «Ми українські», Міжнародного фольклорного фестивалю «С България в сърцето», що проходив у м. Каварні (Республіка Болгарія). Також гурт представляв регіон на Першому фестивалі таврійських болгар «Моята българска песен-2010» у болгарському м. Благоєвграді.

Від обласного центру на фестивалі «Извор» виступив фольклорний ансамбль «Роднина» (художній керівник — Богдан Дузбенюк), який діє при Запорізькому міському болгарському товаристві «Роднина». Для глядачів та журі ансамбль заспівав пісню «Мое момче», яку можна зарахувати до міського фольклору, та любовну «Лудо младо». «Роднина» є постійним учасником Всеукраїнського фестивалю мистецтв національних культур «Ми українські».

Розповідь про ансамбль «Роднина» була б не повною без згадки про Земфіру Штереву — постійного учасника всіх болгарських свят. Пані Земфіра стояла ще біля витоків заснування ансамблю. Сьогодні її діяльність стала прикладом збереження саме родинних традицій.

На завершення свята фольклорних колективів виступив болгарський ансамбль «Извор» (керівник — Цветан Цонев), що діє при Товаристві болгарської історії та культури «Родолюбие». До складу ансамблю входять вокальна група та окремі солісти віком від 8-ми до 60 років. Ансамбль вперше побував у Болгарії в

1999 році, де виступив на Міжнародному фестивалі «Утрешния свят започава с дружбата днес» («Завтрашній світ починається з дружби сьогодні»). Дякуючи старанням Елеонори та Маріана Василевих, які розробили спільну програму для двох танцювальних колективів, дитяча танцювальна група ансамблю «Извор» разом з ансамблем «Младост» у 2000-му та 2003 роках представляли свої творчі номери на Міжнародних дитячих фестивалях. Протягом 2005–2007 років колектив ансамблю «Извор» був учасником фестивалю «Български среци». Також брав участь у фестивалі «Моята българска песен-2010», Всеукраїнському фестивалі мистецтв національних культур «Ми українські», Регіональному фестивалі національних культур «Джерела рідного краю» (м. Бердянськ), виступав на фольклорних фестивалях «Копривщица-2005» та «С България в сърцето» (м. Каварна, 2008).

Цього разу на фестивалі ансамбль «Извор» виконав низку пісень про кохання — «Питат ме, мамо, де селото», «Петър Румяна думуше», які співають, танцюючи хоро (болгарський народний танець), та любовну пісню «Речи му було, кажи му».

Наймолодші учасники колективу Дмитро Мірчев та Ганна Качан у 2010 році взяли участь у конкурсі «Прехврѣкта птичка», організованому Державною агенцією болгар за кордоном, який проходив у столиці Болгарії м. Софії, де в різних номінаціях посіли третє місце. Ця відзнака стала знаменною подією для болгар Таврії, тому що в конкурсі брали участь представники болгарського народу з усього світу.

У репертуарі солістки ансамблю «Извор» Ганни Кюрпе є фольклорні та естрадні пісні. На фестивалі Ганна виступила з любовними піснями «Ах къде е мойто либе», «На сърце ми лежи мило мамо».

Гарне враження справила на жюрі Вікторія Лутчак (с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької обл.), виконавши любовну пісню «Катерино моме» та родинно-побутову «Направила мома».

Виступи місцевих молодих болгар вирізняються автентичною манерою виконання. Катерина Караєва (м. Бердянськ) виконала обрядову пісню «Вила се лоза винена», Артем Кирилов (м. Бердянськ) — історичну пісню «Кога зашумят шумите», Мая Кюрчева (с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької обл.) — пісню «Полегнала е Гергана», яку співають, коли танцюють хоро.

У рамках фестивалю відбувся також цікавий конкурс на краще знання болгарської мови та культури під назвою «Мис и мистър фолк». Кожен з його учасників мав розповісти про себе болгарською мовою, продекламувати вірш та заспівати народну пісню або показати своє вміння у виконанні народних танців. У 2010 році титул «Мис фолк» отримала Ольга Янева (с. Богданівка), а «Мистър фолк» — Артем Кирилов (м. Бердянськ).

Перше почесне місце за рішенням жюрі VIII Регіонального фестивалю болгарської народної творчості «Извор» поділили між собою: народний фольклорно-етнографічний колектив «Вайсал» та народний фольклорний колектив «Врѣтеница».

За традицією, кожного року на фестивалі «Извор» відроджують одну з давніх пісень таврійських болгар, яку всі присутні можуть вивчити та заспівати разом з вокальним ансамблем. Цього разу репрезентували історичну пісню «Дона пере на реката».

Завершилося свято болгарським народним танцем «Право хоро» до якого, окрім учасників фестивалю, мали нагоду долучитися всі присутні глядачі, які бажали ближче ознайомитися з культурою й традиціями болгарського народу.

Гостей та учасників фестивалю було запрошено до Будинку культури «Будівельник», де продовженням свята стала презентація болгарської народної кухні. Завдяки старанням Л. Савченко всі бажачі могли скуштувати та отримати справжнє задоволення від традиційних болгарських страв, таких як: «милина», «тиквеник», «лучена ягния», «сурми с лозов лист» (голубці у виноградному листі), «ориз със зеле» (рис з капустою), «кавърма», «тарталаци» та ін.

Характеризуючи VIII Регіональний фестиваль болгарської народної творчості «Извор», можна не тільки відзначити високий рівень його учасників, але й розмаїття їхнього фольклорного репертуару. Згаданий фестиваль є не тільки важливою подією для

місцевих болгар, але й святом народної культури, до якої не байдужі всі жителі регіону. Організація фольклорних свят і фестивалів, безперечно, сприяє збереженню матеріальної та духовної культури різних етносів Півдня України.

ЗІ ЩЕДРИМ ОБЕРЕЖКОМ НАРОДНОЇ МУДРОСТІ

Володимир Мишанич

УДК 929Хланта+398(477)

Цього року *Іванові Васильовичу Хланти* виповнилося 70 років. Переповнюючись щирими почуттями до ювіляра і відомого українського фольклориста, хочеться сказати про нього якнайбільше, намагаючись хоч частково досягнути вклад ученого в науку і культуру Закарпаття, України, а загалом і світу. Нині він працює провідним методистом Обласного

організаційно-методичного центру культури в м. Ужгороді. І не випадково, адже в цьому закладі ось уже понад 65 років займаються вивченням, збереженням, відродженням та примноженням безцінних духовних скарбів нашого народу.

І. Хланта — кандидат філологічних наук, фольклорист, літературознавець, бібліограф, етнограф, мистецтвознавець; лауреат Всеукраїнської премії імені Володимира Антоновича (1997), Літературної премії імені Івана Франка Всеукраїнського об'єднання «Письменники Бойківщини» (2005), переможець фольклорно-етнографічного конкурсу ім. М. Зубрицького, заслужений діяч мистецтв України (2004). Його ім'я вписане в Почесну книгу-альманах «Золотий фонд Бойківщини».

Народився І. Хланта 1941 року на Великдень, у с. Копашново Хустського району, у багатодітній селянській сім'ї. З раннього дитинства і на все життя він полюбив народну пісню, казку, колядку. Із сьомого класу записував казки та коломийки, а під кінець навчального року вже мав кілька заповнених фольклорним матеріалом зошитів. Лише від старшої сестри Христини він записав близько двохсот коломийок, більше десяти казок. Сестра гарно співала, цікаво розповідала народні казки. Цих талантів не був позбавлений і малий Іванко.